

Szetey Szabolcs:¹

Dobos János prédikációs jegyzékének kiegészítése

Additions to the Sermon List of János Dobos

János Dobos (1804–1887) was one of the most determining figures of the Hungarian Reformed Church in the 19th century. Places of his pastoral service were: Lovasberény, Óbuda, Kömlőd, Pécel, Tóthfalu (Tahitótfalu), Cegléd. It is especially rare that his more than 500 original handwritten sermons remained in the Ráday Archive of the Reformed Church, Budapest. In 2007, I began to deal with the life and preaching legacy of János Dobos. During the processing of the preaching legacy, it was found that not only the Ráday Archive, but also the Reformed Library of Debrecen has original autograph manuscripts. In addition to the original manuscripts, I found copies in various libraries and collections. I also searched and collected the printed sermons of János Dobos. In 2012, the results of the research were presented in a book about János Dobos. In April 2017, I found two further original handwritten sermons of János Dobos in Cluj, in the Library of the Protestant Theological Institute of Kolozsvár, after 2012 one original manuscript in Budapest, and six other sermons in print in various books and periodicals. This study presents the nine new discovered sermons as additions to the sermon list of János Dobos.

Keywords: history of Hungarian Reformed homiletics, practice of preaching, 19th century, sermons, manuscripts, János Dobos

Dobos János (1804–1887) református lelkész² a 19. század egyik leghíresebb egyházi személye és igehirdetője volt. Lovasberény, Óbuda, Kömlőd, Pécel, Tóthfalu (Tahitótfalu), Cegléd lelkészi szolgálatának helyszínei. Különös kiváltság és ritkaság, hogy a Dunamelléki Református Egyházkerület budapesti Ráday Levéltára (rövidítve: RL) több, mint 500 kéziratban fennmaradt prédikációját őrzi. 2007-ben kezdtem el foglalkozni Dobos János életével és prédikációs hagyatékával. Ennek a munkának lett az eredménye a 2012-ben Pap Ferencsel közösen megjelent *Illés lelkével* című kötet.

1. Főiskolai adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar, Hittanoktató- és Kántorképző Intézet. E-mail: szetey.szabolcs@kre.hu.
2. Életrajzát lásd bővebben: SZETÉY Szabolcs: Dobos János (1804–1887) élete és prédikációs öröksége. In: PAP Ferenc (szerk.): *Illés lelkével*. Tanulmányok Báthori Gábor és Dobos János lelképásztori működéséről. KRE – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012. 208–305.

A prédikációs hagyaték feldolgozása közben kiderült, hogy nemcsak a Ráday Levéltárban, hanem Debrecenben, a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának (rövidítve: TtREK) kéziratárában is találhatóak eredeti autográf prédikáció-kéziratok. Az eredetiek mellett különböző, sokszor nem is teljesen tisztázható módon keletkezett kéziratos másolatok is fellelhetők különböző könyvtárakban és gyűjteményekben. A kéziratok mellett a nyomtatásban megjelent prédikációkat is felkutattam, összegyűjtöttem. A megtalált kéziratokat és nyomtatott prédikációkat rendszert alkotva besoroltam, számoztam, ill. dolgoztam fel, valamint elkészítettem prédikációk textuáriumát is, ami segíti az igazhirdetések gyors kikeresését és azonosítását.

Sajnos tudjuk azt, hogy nincsen tökéletes munka, és szinte törvényszerű, hogy egy hosszabb kutatás lezárása után újabb adatok, jelen esetben újabb kéziratok kerülhetnek elő. A kutatás korábbi szakaszához képest öröndetesen megnőtt a digitalizált és interneten elérhető, kutatható 19. századi folyóiratok mennyisége, ami újabb, eddig nem vagy kevésbé ismert adatokkal gazdagítja a korszak kutatását.

2017 áprilisában Erasmus kutatói ösztöndíjjal öt napot tölthettem Kolozsváron Pap Ferenc kollégámmal, és ekkor akadtam rá és azonosíthattam két újabb, eredeti Dobos Jánostól származó prédikációs kéziratot. Mivel a jelen kötettel köszöntött Kun Mária tanárnő is szorosan kötődik Kolozsvárhoz, és maga is elkötelezett kutatója a homiletika-történetnek, ezért gondoltam úgy, hogy ezzel a tanulmánnyal szeretném köszönteni születésnapja alkalmából, és egyúttal sok áldást és erőt kívánni további szolgálataihoz.

Dobos János prédikációiról és prédikálási modoráról sok elemzés jelent meg, e helyen hadd idézzem azonban az önmagáról, mint prédikátorról álneven írt (Bujdosó Mihály) igen kritikus jellemzést:

„Szerző, német iskolába keveset járt, épen ezért ha előadásában valamivel több volna a' mystikus árnyékolás; ha sz. Pál ama világos homályát, vagy inkább szürkületét megtanulná: talán kenetesebbek lennének szónoklatai. Dobos írmodora plaştikus, olyanforma, mint a' domborúra vert érczművek: mindegyik vonás ütés után kelt. Néhol gyöngéd, más helyen össze-vissza szagatott, mint a' partoldali vizmosások, vagy mint a' himlőhelyes arcz. A' mindennapos, a' megszokottabb gondolat burokban születik meg kezei között, és pennája, ha egyebet nem tehet, elrángatja a' szót vagy kitévelt, elrángatja a' gondolat könnyösét. Vannak gondolatok, kitételek, mellyek különösségöknél fogva közel-esnek az *aljas*hoz [...]. E' különösségek néha meglepők, mert a gondolattal nagy és szokatlan szökést tetetnek; de ha sokszor jönnek, olyanná teszik a' beszédet, mint a' rázós út, - nincs csöndes egyenlő haladása a' figyelemnek; kivált a' kegyetek embere minden léptenyomon egyet nyekken rajtuk. Figyelmeztetem szerzöt Quintilianus

eme szabályára Inst. 6. 3. *Quapropter ne dices quidem salse quoties poteris; et dictum potius aliquando perdes, quam minus auctoritatem.*³

Mitrovics Gyula 1911-ben posztumusz megjelent *Egyházi szónoklattan* című munkájában⁴ a következőket írja az igehirdető Dobosról:

„Így például nálunk *Dobos János*-t tartom a XIX. század legelső egyházi szónokának. S vajjon mi teszi megbecsülhetetlenné, hibásan *homília*-nak elkeresztelt egyházi beszédeit? Bizonyára nem a szigorú *Keresztelő Jánosi* modor, melyen szólani szokott s mely megráz és megborzongat sokszor, ahelyett, hogy megindítana. Nem az élénk és erős színezés, mely néhol túllép az egyházi szónoklás határain. Nem is a töről szakadt magyar nyelv egymagában, melynek párját hiába keressük. Hanem igenis az, »hogy beszédeit, az örök igazságokat és legemberibb elveket magában foglaló bibliára építvén, ennek szellemét igazi ép filozófiával, minden szűkkeblűség s elfogultság nélkül magyarázza«, a felfogás, a nagy szabás mellett, *analytico-synthetica*⁵ modora, mely elemez, boncol, részletez, bonyodalmakat teremt. Beszédeiben előttünk mindig egy-egy életkép, a vallásos *dráma* egy különös neme tárul fel, a maga tarkaságával, nyugtalan változataival, mígnem az egyes fénysugarakat egy látatlanul elhelyezett gyújtó [sic!] üveg vonzza együvé. Lassankint minden egységre siet. Az erkölcsi igazságszolgáltatás, a bonyodalom megoldása bekövetkezik. Az analysis synthesisbe csap át; propositio és részei szépen kikerülnek.”⁶

Végül álljon itt még egy megállapítás Dobossal kapcsolatban:

„A magyar egyházi beszédiróladalom terén én nem ismerek szebb és maradandóbb alkotásokat a Dobos műveinél. [...] Dobos egy eredeti, kiváló tehetség, aki bír az öntudatos alkotás minden előnyeivel.”⁷

A Kolozsváron megtalált és már említett két autográf és egy, a Ráday Levéltárban, Budapesten másolatban fennmaradt prédikáció mellett további hat nyomtatásban meg-

3. B. M.: Könyvismertetés, In: *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 4. évf., 1845. 44. szám, 1062–1063.
4. *Egyházi szónoklattan*ának részletes bemutatását és értékelését lásd: SZETÉY Szabolcs: *Adatok a magyar református prédikációs gyakorlat újraértékeléséhez 1784–1878 között*. KRE – L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2016. 304–316.
5. „Ami a korabeli homiletikai szakirodalom nyelvezete szerint egyszerűen úgy fordítható le, hogy prédikációiban keverte a homília és a sermo műfaját. Ez az állítás azonban csak részben igaz. Valóban előfordul, hogy egyes homíliának induló prédikációban találunk pontokra és alpontokra utaló felosztásokat, de összességében a beszédek nélkülözik a valódi felosztásokat, és minden további nélkül kijelenthető e prédikációk vizsgálata után, hogy ezek esetében bizony homíliákkal van dolgunk, még ha nem is teljesen klaszszikus értelemben. Ennek fényében Mitrovics megállapítása véleményem szerint helytelennek bizonyult.” SZETÉY: *Dobos János...* 425.
6. MITROVICS Gyula: *Egyházi szónoklattan*. Tekintettel a magyar egyházi beszéd-irodalomra. Debrecen, 1911. 147–148.
7. LUKÁCS Ödön: Pár igénytelen vonás Dobos egyházi beszédeiről. In: *Sárospataki Lapok*, 4. évf., 1885. 23. szám, 395.

jelent prédikációt sikerült a 2012-ben lezárt kutatás után fellelni és azonosítani. Az alábbiakban közlöm mind a kézirat predikációk leírását, mind a nyomtatásban megjelent igehirdetések adatait. A predikációk leírása a korábbi Dobos-monográfia folytatásaként, kiegészítéseként értelmezendő, és követik az akkor kialakított számozási metódust és leírási rendszert.

Kiegészítések a „További kéziratban megtalálható predikációk jegyzéke” c. listához⁸

ε) IMS228 P746/III:⁹ *Apák anyák kötelefségei 1865.* Textus: Mt 2,13. 1865. július 12. Cegléd. Továbbá elhangzott még: Dobos László¹⁰ Szalkszentmárton, 1868. január. A predikáció több oldalán egy pecsét található, amelyen a következő név szerepel: Herepei Gergely.¹¹

ζ) IMS228 P746/IV: *A gyermekek.* 1865. Textus: Lk 2,51. 1865. július 15. Cegléd. Továbbá elhangzott még: Dobos László Szalkszentmárton, 1868. február 1. A kézirat végén a következő tintás, autográf bejegyzés olvasható: *n. b. minden évben el lehet egyszer mondani. Az ilyent nem árt ismételni.* A kézirat hátlapján a következő tintás, autográf bejegyzés olvasható: *Péld. VI. 26. a parázna asszonyi állat miatt jut az ember egy darab kenyérre, még a feleség is az ő férjének drága életét vadássza!* – Nem derül ki a predikációból, hogy ez a textus miért került feljegyzésre hátlapra. A predikáció több oldalán egy pecsét található, amelyen a következő név szerepel: Herepei Gergely.

η) RL C/51:¹² *Pünköshti Egyházi beszéd. Dobos János ceglédi ref. paptól magyarítva Schott¹³ után. Kulifai Elek-é.*¹⁴ Pünkösdi tanítás. Textus: ApCsel 2,41–47. A predikáción nem szerepel sem az elmondás helye, sem annak ideje. A predikáció végén ceruzás más kéz általi kiegészítést találunk, amelyet jelenleg nem lehet beazonosítani.

8. A SZETEY: Dobos János... 565–567. oldalakon részletezett, α–δ jelzettel ellátott predikációs lista folytatása.

9. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtára, Dobos János predikációi.

10. Életrajzát lásd bővebben: SZETEY: Dobos János..., 429–430.

11. Herepei Gergely (Kolozsvár, 1807. február 21. – Kolozsvár, 1859. július 4.) Református lelkész, eszperes. Életrajzát lásd bővebben: ZOVÁNYI Jenő – LADÁNYI Sándor: Magyarországi Protestáns Egyháztörténeti Lexikon, MRE Zsinati Iroda, Budapest, 1977. 253.

12. Ráday Levéltár C/51, id. Kulifay Elek és ifj. Kulifay Elek iratai.

13. Schott, Heinrich August (Lipcse, 1780. december 5. – Jéna, 1835. december 29.) protestáns teológus. Életrajzát lásd részletesebben: SZETEY: Dobos János... 486.

14. Kulifay Elek (Cece, 1837. május 28. – Tordince, 1912. július 15.) Református lelkész. Életrajzát lásd bővebben: SZENTKÚTY KISS Károly – KÁLMÁN Farkas – BIERBRUNNER Gusztáv (szerk.): Új Magyar Athenás. Budapest, 1882. 245–247.; *Gyászrovat.* In: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 55. évf., 1912. 30. szám, 476.

**Kiegészítések a „II. melléklet Dobos János nyomtatásban
megjelent prédikációinak jegyzéke” c. listához¹⁵**

	A prédikáció címe	Textus	Megjegyzés
<i>Evangeliumi Lelkési Tár. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton, elébb hittérítő, jelenleg felsőbányai lelkész. Első évfolyam. IV. füzet. Nagybánya, 1880.</i>			
219.	Hallgassatok a prófétákat!	Lk 16,30–31	1830-ik esztendőben készült Magyarországon. Yorik ¹⁶ után. Ó.-Budán, január 8. 1831.
<i>Evangeliumi Lelkési Tár. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton, elébb hittérítő, jelenleg felsőbányai lelkész. Harmadik évfolyam. Nagybánya, 1882.</i>			
220.	A szeretet, mely Jézussal s Istennel való egyesülésünk feltétele. Adventi.	[Jn 14,23]	Idegen kutfók után
<i>Evangeliumi Lelkési Tár. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton, elébb hittérítő, jelenleg felsőbányai lelkész. Negyedik évfolyam. Nagybánya, 1883.</i>			
221.	Isten országáról. Virágvasárnapi.	Mt 21,43	---
<i>Evangeliumi Lelkési Tár. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton, elébb hittérítő, jelenleg kecskeméti lelkész. Hatodik évfolyam. Kecskemét, 1885.</i>			
222.	Áldozói 1863.	Mt 28,18	---
223.	Pünköshti 1863.	ApCsel 4,32	---
<i>Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton, elébb hittérítő, jelenleg kecskeméti lelkész. Nyolcadik évfolyam. III.-IV. füzet. Kecskemét, 1886.</i>			
224.	Gyenise József, ¹⁷ tótfalusi lelkész, a pesti egyházmegye eszperese papi hivatalának félszázados ünnepekor.	---	1850. május 22.

15. A SZETÉY: Dobos János..., 568-579. oldalakon részletezett, 1-218. sorszámmal ellátott prédikációs lista folytatása.

16. Sterne, Laurence (Clonmel, 1713. november 24. – London, 1768. március 18.) angol elbeszélő, anglikán lelkész, írói neve Yorick. Életrajzát lásd részletesebben: SZETÉY: Dobos János... 567.

17. Életrajzát lásd bővebben: MÁTHÉ Elek: Gyenizse József tabi-tótfalusi lelkipásztor, a Pesti Egyházmegye főesperesének önéletrajza. In: Református Egyház, 4. évf., 1952. 12. szám, 10–12.

Az ε és ζ jelzetű két autográf kézíratos Dobos-prédikáció a már korábban feldolgozott prédikációs hagyaték alapján időrendben a 427. és 428. számú prédikációk¹⁸ közé esik. A 427. számú prédikáció elhangzási vagy megírási dátuma 1865. július 8., míg a 428. számú prédikációé 1865. július 22. Úgy tűnik, hogy a Kolozsváron megtalált két kézíratos prédikáció két részből álló témaprédikáció, erre utal a második prédikáció kezdőmondata is: „*Ha multkor szólltam az apáknak, és az anyáknak, a dolog természete kívánja, hogy szólljak a gyermekeknek a fiaknak és leányoknak is.*”

Az első prédikációban inti a szülőket, miszerint nagyon szép dolog, hogy elhozzák gyermekeiket és megkeresztelik, de ne engedjék, hogy később, amikor felnőnek, akkor elragadja őket a Sátán, vagy bármi más elvonja őket az Isten dolgaitól. Példaként hozza fel azt az apát, aki gyermekei körében ülve, kezében a Bibliájával tanítja őket és ráirányítja figyelmüket Jézusra, akit követni kell. Sok szülő azt mondja, hogy van iskola, van templom, vannak tanítók és papok, de Dobos arra inti a szülőket, hogy ők a gyermekeik legelső tanítói és papjai. Felhívja az apák és anyák figyelmét a fegyelmezés és a példamutatás fontosságára.

A második prédikációban nem arról beszél Dobos, hogy mivel tartoznak a gyermekek szüleiknek, hanem arról, hogy mit „érdemelnek, és mi lesz belőlök, ha őket tisztelni elmulatják.” Saját szolgálatából hoz példát. Idős férfit látogatott meg, aki csontsovány és sír. Amikor Dobos megkérdezte, hogy mi a baja, a férfi elmondja neki: egész életén át azért dolgozott, hogy a gyerekeinek mindene meglegyen. Most, amikor pedig megöregedett és dolgozni nem tud, a gyerekei nem azon versengenek, hogy kinél legyen, hanem, hogy kinél ne legyen. Koldusnak tartják őt, és már nem vár mást, csak a halált, mert csak az elmúlás adna neki enyhülést. E példa után inti a gyermekeket, hogy legyenek tisztelettel szüleik iránt, vénségükben gondozzák őket, mert Isten ezt parancsolja, az 5. parancsolatban.

A két prédikációt olvasva azt állapíthatjuk meg, hogy gondolatiságában, mondani-
valójában és kegyességében nem „tipikus” 19. századi prédikáció. Hiszen nem az észhez szól alapvetően, hanem a szívhez, és beszél a bibliaolvasás fontosságáról, valamint Jézusról, mint követendő példáról. Dobos János a 19. században élt és végezte szolgálatát. Ez a század, ill. korszak rendkívül sokszínű és sok mindennel terhelt, amelyben egy helyét és identitását kereső egyházat találunk. Erről árulkodik Dobos János 1842. február 16-i naplóbejegyzése is.

„Minél bellebb megyek hivatalom nagy titkaiba, minél inkább ismergetem a vallás lehető viszonyait az emberekhez; annyival tisztábban áll előttem az eredmény, hogy a reform. vallás, mivel s igen világos szellemű embernek való. Most kivált mikor a polemia vívó kakasai leröppültek szónokszékeinkből, mikor anyagi nyomást, anyagi üldözést, sértést nem kell tünnünk, és így a panasz és elkeserítés korbácsát csóválunk nem lehet; a szívnek egyedül szelídebb érzéseire hathatunk, melyek hallgatóinknál még igen ritkák.

18. Lásd: SZETEY: Dobos János... 514.

Nekünk nem a legkönnyebb korszaka jutott a magyar egyházi szónoklatnak. Az úgynevezett dogmás tanítások, melyekbe valami élénkséget csak az egyházi véleményharcz öntött; többé nem lőn elég a népnek. A nép változatosságot kezdte óhajtani. A dogmák legázolt terén új nyomot nem tapodhattunk, mert symbolikus könyveink még igen magas sánczolatok. Az ész már ezekkel eltelt, a szívhez kellett visszamennünk. Szerencsétlenségre fiatal lelkészeink a német érzelgéshez vagy mystikához nyultak szorultságokban, s a nép szeme, felfogása elől ködrégiókba vonultak fel, mint Mózes hajdan a Sinai hegy füstje közé. Kevesen szóltak közlünk a magyar nép egészséges el nem érzékenyült lelkületéhez, s a nép azalatt itt a hegy alatt játszott vagy arany borjúkat csinált.

Mig népünk nem okosodik, mig gondolkozása néhány lépcsővel fellebb nem lép; nekünk a szívhez kell inkább szólanunk még jó ideig. Majd így az érzések útján, ha eszébe felhatunk; jövend a kor, hol vallásunk kielégítő leend, mint kijelentett lélek és igazság czeremoniátlan vallása, addig a pálya nehéz.”¹⁹

A kolozsvári kéziratban több oldalon is Herepei Gergely nevét tartalmazó pecsétlenyomatot láthatunk. Egyelőre pontosan nem lehet tudni, hogy a kéziratok hogyan és miért kerültek hozzá. További kutatások tudnák tisztázni ezt a kapcsolatrendszeret. Ismereteink szerint ez a két kézirat a későbbiekben nem jelent meg nyomtatásban.

Az η jelzetű, másolatban fennmaradt és Budapesten, a Ráday Levéltárban őrzött prédikáció több szempontból is érdekes. Egyrésztől azért, mert ilyen textusú prédikáció nem maradt fenn autográf formában, tehát – egyelőre – csak a másolat tanúskodik az eredeti létezéséről. Másrésztől a címléírásból kiderül, hogy ez adaptációs prédikáció (Schott). A korábban feldolgozott prédikációs hagyatékban mindösszesen csak két prédikáció van, amely Schott után íródott. A kutatás jelen állása szerint nem derül ki, hogy Kulifay Elek miképpen és hogyan írhatta/másolhatta le az eredeti kézitról Dobos János prédikációját. Ahogyan az sem derül ki, hogy mikor és hol – esetleg többször és több helyen – mondhatta el.

A nyomtatásban megjelent prédikációk közül a 219. számú²⁰ autográf kéziratban is megtalálható a 74. szám alatt,²¹ ill. másolatban Pápán a δ jelzet²² alatt. Külön érdekessége, hogy az eredeti kéziratban Dobos nem tünteti fel azt, hogy adaptációs prédikációról lenne szó, azonban mind a nyomtatásban megjelent változatban, mind a másolaton ott találjuk Yorick nevét. A 219. számú prédikációval kapcsolatban a következő nagyon érdekes háttér információt oszt meg velünk Dobos:

19. DOBOS László: Kiadói tudósítás, in: *Evangelikus Egyház és Iskola*, 4. évf. 1886. 14. szám, 110–111.

20. CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár*, Első évfolyam, IV. füzet, Nagybánya, 1880. 113–121.

21. Lásd: SZETÉY: Dobos János... 443–444.

22. Lásd: SZETÉY: Dobos János... 567.

„Ennek a dolgozatnak becsét vagy nem becsét a kor határozza meg, melyben világot látott. 1830-ban kivált Blair²³ és Sterne²⁴ műveivel foglalkoztam, az egyiknek hasonlíthatatlan logikája, homiletikus iránya, a másikkal humora ígézett. Ekkor egész Pesten a híres Bátor György²⁵ szónokolt magyar nyelven; — Cleyman,²⁶ Albach²⁷ németül declamáltak. Hallgattam mind a hármat, tanultam mind a háromtól, Bátorytól polémiát, Cleymantól serhabos álpáthoszt, Albachtól úgynevezett actiót.”²⁸

A 220. számú²⁹ prédikáció esetében nincs feltüntetve a textus, csak a bibliai vers van leírva, ami alapján beazonosítható. Dobos megjegyzi a végén, hogy „idegen kútfők után”, azonban nem derül ki, hogy pontosan kinek a prédikációját használta fel. A 220., 221.,³⁰ 222.,³¹ 223.,³² 224.³³ számú, nyomtatásban megjelent prédikációk esetében a kutatás jelen állása szerint nem ismerjük a kéziratokat, ezek csak nyomtatásban maradtak fenn. A tanulmányban ismertetett kéziratot és nyomtatott prédikációkkal együtt ekképpen változik Dobos János prédikációinak összesítése a kutatás jelen állása szerint:

Prédikációk	Befejezett	Befejezetlen	Töredékes
RL C/20	442	5	1
RL C/20 rendezetlen	19	6	18
RL C/93	1	---	---
TtREK R 1246	54	1	6

23. Blair, Hugh (magyarul elterjedt a Blair Hugó névváltozat; Edinburgh, 1718. április 7. – Edinburgh, 1800. december 27.) skót, presbiteriánus teológus, irodalmár és esztéta. Életrajzát lásd részletesen: SZETEY: Dobos János... 470.

24. Életrajzát lásd fentebb, Yorik név alatt.

25. Életrajzát lásd bővebben: PAP Ferenc: *Báthori Gábor (1755-1842) liturgiai öröksége és a Pesti Egyház Ágen-dája (1796) a korszak összefüggésében*. In: PAP Ferenc (szerk.): Illés lelkével. Tanulmányok Báthori Gábor és Dobos János lelképásztori működéséről, KRE – L'Harmattan, Budapest, 2012. 17–34.

26. Cleymann Károly (Frankfurt am Main, 1772. január 15. – Szirák, 1833. február 15.) református lelkész, 1816-tól 1832-ig pesti német lelkész volt. Életrajzát lásd bővebben: ZOVÁNYI Jenő – LADÁNYI Sándor: *Magyarországi Protestáns Egyháztörténeti Lexikon...* 112.

27. Albach József, Szaniszló OFM (Pozsony, 1795. január 28. – Kismarton, 1853. november 12.) hitszónok, botanikus. Pesten 1825–1838 között szolgált. Életrajzát bővebben lásd: *Magyar Katolikus Lexikon*. I. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 1993. 119.

28. ENDREFFY János: *Evangeliumi lelkészi tár*. Szerkeszti és kiadja Celder Márton. Főmunkatársak: Láng Adolf pestmegyei ev. eszperes, Gulyás Lajos nagybányai reform. lelkész, Első évfolyam, IV. V. VI. füzet, Nagybányán, nyomtatott Molnár testvérek könyvnyomd. 1880. In: *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 23. évf., 1880. 22. szám, 713.

29. CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár*. Harmadik évfolyam, Nagybánya, 1882. 384–391.

30. CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár*. Negyedik évfolyam, Nagybánya, 1883. 82–89.

31. CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár*. Hatodik évfolyam, Kecskemét, 1885. 197–203.

32. Uo. 203–209.

33. CZELDER Márton (szerk.): *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő*. Nyolcadik évfolyam, III–IV. füzet, Kecskemét, 1886. 120–127.

IMS228 P 746/III-IV.	2	---	---
Összes kézirat	518	12	25
Csak nyomtatásban megjelent	133	---	---
Összes prédikáció	651	12	25

A gyakorlati teológiai, azon belül a homiletikatörténeti kutatások nagy jelentőséggel bírnak: összefüggések megértéséhez, az egykori prédikátori-igehirdetői gyakorlat helyes értelmezéséhez szükséges az elsődleges források vizsgálata. E tanulmány arra is rámutat, hogy a homiletika- és prédikációtörténeti alapkutatások sosem záródnak le, mivel a legkülönbözőbb helyekről, gyűjteményekből mindig kerülhetnek elő újabb és újabb adatok, kéziratok, amely tovább pontosítják ismereteinket.

Felhasznált irodalom

- B. M.: *Könyvismertetés*. in: *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 4. évf., 1845. 44. szám, 1061–1065; 1210–1214; 1229–1236.
- CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár, Első évfolyam, IV. füzet*, Nagybánya, 1880.
- CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár, Harmadik évfolyam*, Nagybánya, 1882.
- CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár, Hatodik évfolyam*, Kecskemét, 1885.
- CZELDER Márton (szerk.): *Evangeliumi Lelkészi Tár, Negyedik évfolyam*, Nagybánya, 1883.
- CZELDER Márton (szerk.): *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelő, Nyolcadik évfolyam, III–IV. füzet*, Kecskemét, 1886.
- DOBOS László: *Kiadói tudósítás*, in: *Evangelikus Egyház és Iskola*, 4. évf. 1886. 14. szám, 110–111.
- ENDREFFY János: *Evangeliumi lelkesi tár, Szerkeszti és kiadja Celder Márton. Főmunkatársak: Láng Adolf pestmegyei ev. esperes, Gulyás Lajos nagybányai reform. lelkes, Első évfolyam, IV. V. VI. füzet*, Nagybányán, nyomtatott Molnár testvérek könyvnyomd. 1880. In: *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 23. évf., 1880. 22. szám, 712–714. *Gyászrovat*. In: *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 55. évf., 1912. 30. szám. 476.
- Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtára, Dobos János prédikációi, IMS228 P746/III–IV
- LUKÁCS Ödön: *Pár igénytelen vonás Dobos egyházi beszédeiről*. In: *Sárospataki Lapok*, 4. évf., 1885. 23. szám, 394–397.
- Magyar Katolikus Lexikon, I. kötet*, Szent István Társulat, Budapest, 1993.

- MÁTHÉ Elek: *Gyenezse József tabi-tótfalusi lelkipásztor, a Pesti Egyházmegye főesperesének önéletrajza.* In: Református Egyház, 4. évf., 1952. 12. szám. 10–12.
- MITROVICS Gyula: *Egyházi szónoklattan. Tekintettel a magyar egyházi beszéd-irodalomra.* Debrecen, ²1911.
- PAP Ferenc: *Báthori Gábor (1755–1842) liturgiai öröksége és a Pesti Egyház Ágendája (1796) a korszak összefüggésében,* in: PAP Ferenc (szerk.): Illés lelkével. Tanulmányok Báthori Gábor és Dobos János lelkipásztori működéséről. KRE–L'Harmattan, Budapest, 2012. 9–201.
Ráday Levéltár (RL) C/20, Dobos János (1804-1887) iratai, 1813–1956.
Ráday Levéltár (RL) C/51, id. Kulifay Elek és ifj. Kulifay Elek iratai.
Ráday Levéltár (RL) C/93, Török Pál levelezése 1821-1883; Török család iratai 1803-1883; 20. doboz, 10. számú dokumentum, Török Pál keltezetlen levelek, és írói hagyatéka között Dobos János prédikációja.
- SZENTKÚTY KISS Károly – KÁLMÁN Farkas – BIERBRUNNER Gusztáv (szerk.): *Új Magyar Athenás.* Budapest, 1882.
- SZETEY Szabolcs: *Adatok a magyar református prédikációs gyakorlat újraértékeléséhez 1784–1878 között.* KRE–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016.
- SZETEY Szabolcs: *Dobos János (1804–1887) élete és prédikációs öröksége.* in: PAP Ferenc (szerk.): Illés lelkével. Tanulmányok Báthori Gábor és Dobos János lelkipásztori működéséről, KRE–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012. 203–668.
Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvtára (TtREK) R 1246, Dobos János 61 prédikációjának kézírata.
- ZOVÁNYI Jenő – LADÁNYI Sándor: *Magyarországi Protestáns Egyháztörténeti Lexikon,* MRE Zsinati Iroda, Budapest, ³1977.